

Ptaki piętra kosodrzewiny, hal i turni

Kosodrzewina

Ponad górną granicą lasu w Tatrach rozciąga się piętro kosodrzewiny. Tuż nad regłami kosodrzewina tworzy zwarte łany, a im wyżej do 1800 m n.p.m. występuje ona w luźno ułożonych płatach. Lista ptaków ją zasiedlających jest nieliczna i sięga niewiele ponad 10 gatunków. Część z nich występuje w Polsce najliczniej właśnie w Tatrach. Obserwować możemy tutaj pospolite i znane z innych pięter roślinnych kopciuszki, pokrzywnice, kapturki, piegże oraz makolągwy. Oprócz nich znajdują się interesujące gatunki górskie o rozmieszczeniu borealno-alpejskim, jak np. siwerniak, który występuje w kosodrzewinie, ale równie licznie spotykany jest w piętrze halnym oraz czeczotka i podróżniczek. W Tatrach łęgi wyprowadza borealny podgatunek podróżniczka, którego wyspowa populacje spotykane są w niektórych górach środkowej Europy, ale główny areał obejmuje północną Skandynawię. Różni się on od podgatunku zamieszkującego Polski niż czerwoną barwą gardła. Czeczotka w Polsce występuje jako łęgowa tylko w górach i nad morzem w sztucznie sadzonej tam dla utrwalenia wydm kosówce. Ilościowo w piętrze kosówki dominują pokrzywnica i siwerniak. W ogóle w Tatrach łęgnie się najliczniejsza w Polsce populacja siwerniaka zajmująca tereny między 1250 a 2200 m n.p.m. Wśród luźnych płatów kosówki i na skraju hal znajdują się miejsca tokowe zagrożonych w swym istnieniu w Polsce cietrzewi. Charakterystyczne jest występowanie i wyprowadzanie łęgów na ziemi w kosówce i wyżej przez uszatkę. Jest to jedyna sowa łęgnaca się ponad górną granicą lasu, a jej najwyższe położone terytorium łęgowe stwierdzono na szczytowej kopule Giewontu. Nad kosówką mają miejsce wiosną o zmroku liczne ciągi słonek i rozlega się głośne kukanie licznych kukulek. Na stawach tego piętra i następnych spotykamy łęgowe kaczki krzyżówki wodzące swoje pisklęta.

Piętro halne

Piętro to obejmuje swym zasięgiem łąki i murawy położone między luźnymi płatami kosodrzewiny a piarżyskami i rumoszem skalnym przenikającym z piętra turniowego. Sięga ono do wysokości około 2100 m n.p.m. Są to trwałe ostoje łęgowe tylko kilku gatunków. Bardzo charakterystyczny dla tego miejsca jest siwerniak, który jest tu najliczniejszym gatunkiem ptaka. Uwagę wszystkich zwraca zarówno jego śpiew jak i lot tokowy. Na skraju hal w pobliżu piarżysk i skalnego rumoszu spotykamy gniazda płochacza halnego. Jest on stenotopowym, czyli przystosowanym do życia w specyficznym ekosystemie, gatunkiem alpejskim. Prowadzi osiadły tryb życia, odbywa jedynie podczas zimy niewielkie wędrówki pionowe i wtedy bywa spotykany nawet koło schronisk. Część populacji płochacza halnego zasiedlająca Kasprowy Wierch i okolice uległa silnemu procesowi synantropizacji. To są te „wróble” którym turyści rzucają reszki pokarmu na tarasie widokowym na Kasprowym Wierchu i w jego pobliżu. W podobnych miejscach jak płochacz halny łęgi swoje wyprowadzają kopciuszki i białorzutki. Jest to ich naturalne środowisko. Ptaki z tych dwóch gatunków przystosowały się również do życia na niżu, gdzie przy domostwach spotykamy kopciuszki, a na terenach ruderalnych i przemysłowych białorzutki. Makolągwę i pokrzywnicę spotyka się głównie niżej w sąsiedztwie płatów kosówki. Na halach na Czerwonych Wierchach sporadycznie spotkać można łęgowego mornela. Jest to gatunek arktyczno-alpejski charakterystyczny szczególnie dla palearktycznej tundry, a jedynie reliktywne populacje spotykane są w wysokich górach Europy Środkowej. Ciekawostką u mornela jest fakt wysiadywania i wodzenia piskląt przez samca, a nie

samicę. Dlatego właśnie to samica jest u tego gatunku bardziej kolorowa od samca.

Piętro turniowe

Wyżej ponad łąkami i murawami znajdują się ściany skalne i urwiska. Występują one zarówno na wysokościach ponad 2100 m n.p.m., jak i wśród dolin w piętrze regła dolnego. Zespół ptaków, który zasiedla to środowisko jest nieliczny, ale za to bardzo ciekawy. To piętro zasiedlają dwa szeroko rozprzestrzenione gatunki alpejskie – płochacz halny i pomurnik. Pomurnik podobnie jak płochacz halny jest gatunkiem osiadłym. W Polsce występuje bardzo rzadko w Tatrach, a sporadyczne spotkania w sezonie lęgowym znane są także z Pienin. Gniazdo zakłada w szczelinach skalnych. Ogółem w Polsce przyjmuje się, że gniazduje 20–25 par tego gatunku z tego około 20 w Tatrach. Pomurnik jest gatunkiem raczej ciepłolubnym i dlatego zamieszkuje przeważnie ściany skalne o południowej wystawie, a także z tego powodu spotykany jest w niższych partiach gór. Pokarmu (bezkęgowców) poszukuje przeglądając starannie wszelkie urwiska i ściany skalne. Zimą zalatuje czasami niżej i wtedy spotykany jest przy domach w Zakopanem i sąsiednich miejscowościach. Penetruje w poszukiwaniu pokarmu ściany i dachy budynków. Na półkach skalnych wśród muraw naskalnych spotykamy czasami lęgowe siwerniaki, kopciuszkę i białorzętkę. W skałach piętra turniowego lęgami się również jerzyk i kruk, a także ptaki drapieżne: pustułka, orzeł przedni i sporadycznie sokół wędrowny. Dla jerzyków szczeliny skalne są naturalnymi miejscami gniazdowania, chociaż stały się ptakami w swojej masie lęgnącymi się głównie w miastach, w szczelinach budynków. Kruk bardzo intensywnie tępiony zniknął z Tatr na początku XX w. i po wieloletniej przerwie pojawił się w tych górach ponownie na początku lat sześćdziesiątych. Obecnie odnotowuje się wzrost liczebności tego gatunku, a najliczniej gniazduje on w stromych urwiskach Tatr Zachodnich. Podobnie orzeł przedni jest gatunkiem, który regularnie gniazdował w Tatrach w XIX w., a później przez wiele dziesiątków lat obserwowano jedynie zalatujące osobniki. Od 1976 r. jedna para orłów przednich wyprowadza lęgi po polskiej stronie Tatr. Posiada ona kilka gniazd, które w różne lata są przez nią wykorzystywane do wychowywania piskląt. Sokół wędrowny gnieździł się na terenie Tatrańskiego Parku Narodowego nieregularnie. Co ciekawe w 1980 r. odnotowano tutaj ostatnie znane w Polsce gniazdo sokoła wędrownego na drzewie. Aktualnie większość spostrzeżeń w Polsce dotyczy lęgów w miastach, chociaż także w Tatrach coraz częstsze są obserwacje tego gatunku ptaków w sezonie lęgowym. Półki skalne, jednak głównie wśród regłowych skał, zamieszkuje również puchacz. Największa polska sowa.

Właśnie ptaki zamieszkujące głównie tereny ponad górną granicą lasu stanowią o unikalnym charakterze Tatr jako ptasiej ostoi. Jedynie pozostawiając te siedliska w stanie nienaruszonym możemy nadal podziwiać w Polsce stosunkowo liczne populacje płochacza halnego, pomurnika, siwerniaka, podróżniczka czy wielu innych gatunków ptaków.

Włodzimierz Cichocki
Muzeum Tatrańskie

Tekst ukazał się w postaci folderu, który można obejrzeć [tutaj](#), a także kupić w punktach sprzedaży wydawnictw TPN.